

Als de kans bestaat dat archeologische vondsten aan het licht komen, wordt door middel van grote sleuven de bodem onderzocht.(foto BAAC Vlaanderen)

ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK OP DE SITE AGRISTO

Toen Agristo nv op de voormalige terreinen van Unilin een nieuw fabrieksgebouwencomplex met o.a. ook een waterzuiveringsinstallatie, een volautomatisch magazijn/diepvriesopslag, een ondergrondse parkeergarage, ... wenste op te richten waren ze verplicht om aan hun aanvragen tot stedenbouwkundige vergunning een *archeologienota* toe te voegen. De bouw van de nieuwe fabriek ging immers gepaard met verschillende graafwerken in de bodem. Deze bodem zou interessante archeologische vondsten van onschatbare waarde kunnen bevatten die tijdens deze graafwerken kunnen aangetast of vernietigd worden, met onomkeerbaar informatieverlies tot gevolg. Het Vlaamse Erfgoeddecreet verplicht de uitvoerder van dergelijke werken dit archeologisch erfgoed te beschermen tegen vernietiging. Deze bescherming houdt in praktijk vaak een archeologisch onderzoek in. Zo'n *archeologienota* wordt geschreven door een erkend archeoloog en bevat de resultaten van een archeologisch vooronderzoek en een advies voor vrijgave of eventueel verder vooronderzoek of een opgraving. BAAC Vlaanderen bvba heeft in opdracht van Agristo dergelijke archeologienota's opgemaakt. In dit artikel wordt een synthese gemaakt van de archeologienota's die betrekking hebben op de volledige site van Agristo in Wielsbeke. Deze nota's zijn publiek raadpleegbaar op de website van het Agentschap Onroerend Erfgoed van de Vlaamse Overheid (<https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/>).

Om vast te stellen of bij werkzaamheden archeologische waarden zullen worden vernietigd, is een archeologisch onderzoek nodig. Eerst wordt een *bureauonderzoek* uitgevoerd. Op basis van bekende gegevens van bodemkaarten, uit cartografische en andere historische bronnen en eventueel voorgaand onderzoek in de directe omgeving van het onderzoeksgebied wordt een inschatting gemaakt van het archeologisch potentieel van het onderzoeksgebied. Indien uit deze analyse blijkt dat er een kans is op het aantreffen van archeologische waarden binnen het onderzoeksgebied, zal de bodem onderzocht worden op gaafheid van het bodemprofiel en de aanwezigheid van archeologische indicatoren.

Topografische situering

Het onderzoeksgebied wordt omringd door de Grote Molstenstraat, de Expresweg (N382), de Ridder de Ghellinckstraat, de Gaverstraat en de Palingstraat.

Landschappelijke en geologische situering

In dit heel technische deel van het bureauonderzoek wordt gebruik gemaakt van verschillende types kaarten zoals een bodemkaart, geologische kaarten, een bodemerosiekaart en bodemgebruikskaart. We besparen jou de details en geven mee dat Wielsbeke hierin o.a. wordt beschreven als liggende deels in de Leievallei en deels op de uitlopers van het zandlemige Hoogland van Hulste.

Historische situering

In de historische bronnen komt de gemeente Wielsbeke pas voor vanaf het einde van de 11de eeuw. De eerste vermelding van ‘Wilesbecke’ vinden we terug in een akte uit 1075 met betrekking tot de proosdij van Harelbeke. Hierin wordt Albertus de Wilesbecke vermeld. De plaats ‘Vilesbeca’ wordt in 1092 aangetroffen in de Summa Satorum, waar men spreekt over de opbrengst van het altaar van Wielsbeke. In 1141 wordt het bestaan van een villa, een grote landbouwuitbating, vermeld en in 1170 wordt voor het eerst de huidige vorm ‘Wielsbeke’ gebruikt. De oudste kerkgeschiedenis van Wielsbeke is grotendeels onbekend. Men vermoedt dat er een kerkje langs de Leie gebouwd werd in ca. 1400. De kerk lag voorheen mogelijk op de Kokeldries, de oudste wijk in Wielsbeke.

Enkele straten rondom het onderzoeksgebied worden vermeld in historische bronnen en zijn te herkennen op de historische kaarten. De Gaverstraat is gekend onder een oudere benaming, ‘de palinck strate’, op een kaart bij het renteboek van de heerlijkheden Vijve en Ingelmunster uit 1642. Op de *Ferrariskaart* (1770-1778) is er voor het eerst aan weerszijden van deze straat bebouwing weergegeven. Op het primitief kadasterplan uit ca. 1830 heeft de straat nog steeds de naam ‘paelinck strate’. In 1843 wordt het tracé van de Gaverstraat en Pannenstraat ‘Oostroosebekaestraet’ genoemd op de kaart van de Atlas der Buurtwegen. Kleine hoeves en landarbeiderswoningen bevinden zich langs de straat in deze periode. Sinds de tweede helft van de 20ste eeuw is het verloop van de weg aangepast, na de vestiging van het bedrijf Unilin.

De benaming van de huidige Ridder de Ghellinckstraat blijkt van recente datering. De weg stond in het renteboek van de heerlijkheden Vijve en Ingelmunster uit 1642 bekend als ‘de Bree Strate’, in het landboek van Wielsbeke uit 1720 als ‘De Brede Strate’ en ‘De Breestraete’, ‘Breestate’ op kaarten uit het register van de grote tiend van de Sint-Maartensabdij van Doornik in 1756 of ‘Breestraet’ op de Atlas der Buurtwegen uit 1843. Op de *Poppkaart*, omstreeks 1850, wordt ze vermeld als ‘Chemin d’Oyghem à Oostrosebeke’. De huidige straatnaam werd in 1956 gegeven t.a.v. ridder de Ghellinck d’Elseghem. De familie de Ghellinck bezat vele eigendommen te Wielsbeke. Vanaf het tweede kwart van de 18de eeuw kende deze straat reeds een hoge graad van bebouwing, zo zien we op de schematische weergave van bebouwing in het landboek van Wielsbeke uit 1720.

Nabij het onderzoeksgebied, op de hoek van de Grote Molstenstraat en de Ridder de Ghellinckstraat, bevond zich een herberg, ‘De Sleerin’, die reeds vermeld wordt in 1642 in het renteboek van de heerlijkheden Vijve en Ingelmunster en in 1720 in het landboek van Wielsbeke.

Het deel van de Grote Molstenstraat dat het perceel van het onderzoeksgebied omringt, werd de ‘strate commende van Roosbeke’ genoemd in 1645 of ‘strate van Roosbeke naer den Sleerin’ in 1720. Op de Atlas der Buurtwegen uit 1843 maakt ze nog deel uit van de ‘Palinckstraet’.

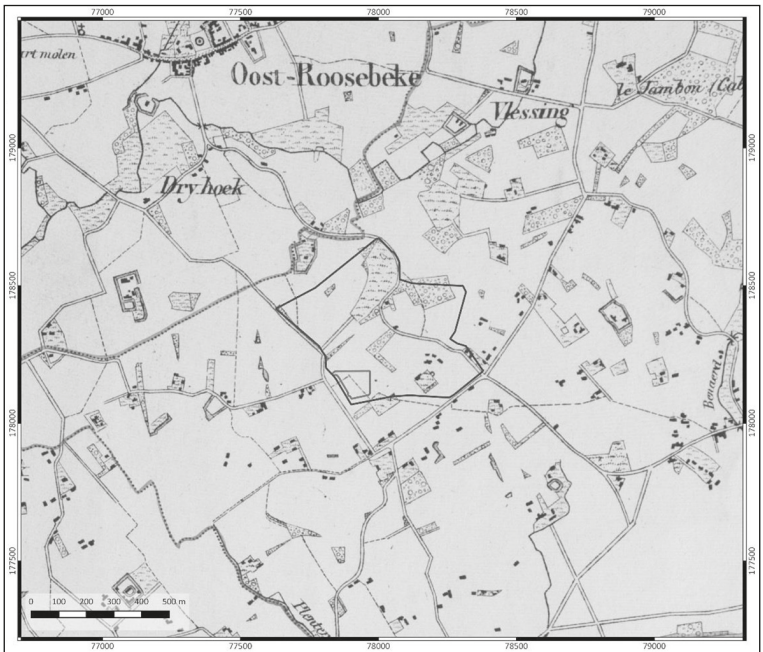
Historische situatie aan de hand van cartografische bronnen

Een andere belangrijke bron van informatie is het historisch kaartmateriaal. Om verder na te gaan of er bebouwing is geweest op het terrein in historische tijden, of dat het landgebruik van het perceel is gewijzigd doorheen de tijd, worden enkele historische kaarten geraadpleegd. Hierbij moet wel rekening gehouden worden met het feit dat de eerste bruikbare kaarten pas vanaf de 16de eeuw of later voorhanden zijn. Bovendien is de afwezigheid van bebouwing op de kaarten geen garantie dat er geen bebouwing geweest is. In de beginperiode van de cartografie werden voornamelijk grotere nederzettingen en belangrijke bouwwerken zoals kerken, kloosters en kastelen weergegeven en was er geen of weinig aandacht voor de “gewone bewoning”.

De *Ferrariskaarten* zijn een verzameling van 275 uiterst gedetailleerde topografische kaarten van de Oostenrijkse Nederlanden. Ze zijn opgemaakt tussen 1771 en 1778 onder leiding van Joseph de Ferraris, een generaal bij de Oostenrijkse artillerie en veldmaarschalk in de Oostenrijkse Nederlanden. Het is de eerste systematische kartering van het Belgische grondgebied.

Ferrariskaart (1770-1778)

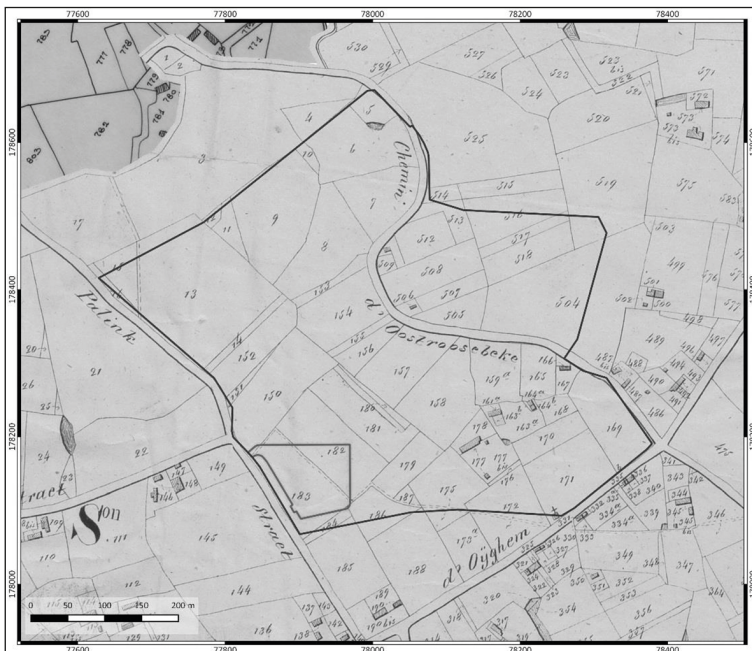

Vandermaelenkaart (1795-1869)

Op de *Ferrariskaart* bevinden zich in de directe omgeving van het onderzoeksgebied enkele gebouwen, maar we treffen er vooral akkerland. Enkele perceelgrenzen worden door middel van een bomenrij duidelijk.

Een volgende bron zijn de *Vandermaelenkaarten*, die tussen 1795 en 1869 zijn gemaakt door Philippe Vandermaelen. Zijn gedetailleerde (schaal 1:20.000) 'Carte topographique de la Belgique' is tussen 1846 en 1854 gemaakt en bestaat uit 250 folio's. Ter hoogte van het onderzoeksgebied worden akkerland, grasland, loofbos en enkele gebouwen afgebeeld. In de omgeving bevinden zich nog enkele loofbossen en graslanden. Er wordt geen perceelindeling weergegeven op deze kaarten.

Tussen 1842 en 1879 begon Philippe-Christian Popp met het ambitieuze project om de kadasterplannen te tekenen van alle Belgische gemeenten die hij voor iedereen wenste beschikbaar te maken. De *Popp-kaarten* bestaan uit 1800 plannen en 164 kadasterplannen. De *Atlas der Buurtwegen* is een verzameling van boeken met overzichts- en detailplannen. Deze zijn gemaakt tussen 1843 en 1845 om per gemeente ondubbelzinnig aan te duiden welke kleine wegen een openbaar karakter hadden. De situatie op de *Popp-kaart* uit de 2de helft 19de eeuw (1842-1879) en de *Atlas der Buurtwegen* (ca. 1840)

Popp-kaart, omstreeks 1850

is bijna exact hetzelfde. Deze kaarten tonen duidelijk de perceelindeling. Verschillende perceelgrenzen bevinden zich binnen het onderzoeksgebied. Er zijn ook enkele gebouwen en een poel aanwezig.

Op de topografische kaarten van *Cartesius* was er tot 1939 in het onderzoeksgebied weinig verandering op te merken ten opzichte van de laatste kaarten uit de 19de eeuw. Wel loopt de nieuwe weg naar Anzegem door het zuidelijk deel van het onderzoeksgebied. Op de eerstvolgende beschikbare historische kaart, uit 1969, is al een groot gebouw van ongeveer 11.000 m² op te merken

Orthofoto's

Orthofoto's worden afgeleid van elkaar overlappende luchtfoto's. Hierbij worden de vervormingen die veroorzaakt worden door het reliëf van het landschap of een niet perfect verticale opname gecorrigeerd waardoor er nauwkeurig beeld wordt gevormd van het terrein. Door middel van studie van verschillende orthofoto's kan een beeld verkregen worden van de recente geschiedenis van het onderzoeksgebied. Een eerste orthofoto uit 1971 toont nog een situatie die vergelijkbaar is met de topografische kaart van 1969. Op de daaropvolgende orthofoto's is te zien dat het fabrieksterrein meer en

Orthofoto (2005-2007)

meer wordt uitgebreid, voornamelijk in noordelijke en in westelijke richting, of wordt verhard.

Eerder archeologisch onderzoek

In de directe omgeving zijn geen archeologische (voor)onderzoeken gebeurd. Op ongeveer 1,5 km afstand van het plangebied werden opgravingen uitgevoerd in 2015 door Monument Vandekerckhove aan de Lobeekstraat en door Ruben Willaert aan de Maurissenstraat. Het eerste onderzoek leverde structuren en funeraire contexten en een enclos uit de metaaltijden en resten uit de WO I op. Daarnaast werden crematiegraven uit de Romeinse tijd gevonden. Aan de Maurissenstraat werden soortgelijke structuren uit de metaaltijden en Romeinse tijd gevonden.

Conclusie bureauonderzoek

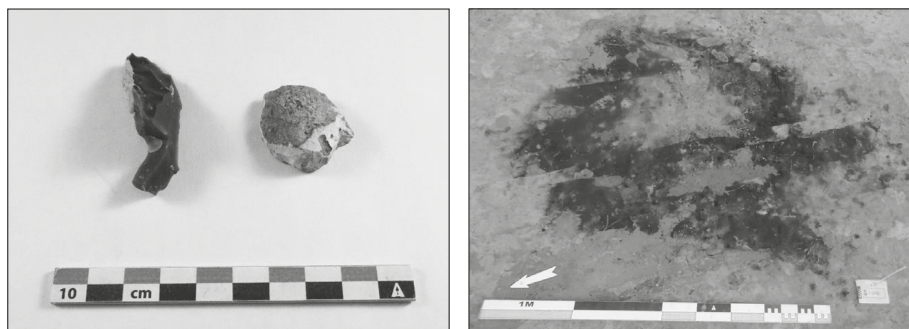
Uit het gehele bureauonderzoek bleek dat binnen het onderzoeksgebied vanaf het midden van de 20ste eeuw vele ingrepen hebben plaatsvonden die de bodemopbouw in diverse mate hebben verstoord. Er werden inmiddels verschillende fabrieksgebouwen opgericht en weer afgebroken om vervangen te worden door nieuwe infrastructuur. Er werd bovendien in een groot deel van het onderzoeksgebied verharding aangebracht en gedeeltelijk ook weer verwijderd of vervangen. Er waren slechts enkele delen van het onderzoeksgebied die, op basis van historische gegevens, onaangeroerd kunnen gebleven zijn. Maar gezien de ligging van het terrein en de gekende archeologische gegevens uit de omgeving, was er toch een middelhoge verwachting voor archeologische vondsten uit de metaaltijden tot de Late Middeleeuwen/Nieuwe Tijd. In het verleden vestigde de mens zich immers vaak op deze iets hoger gelegen gebieden, die toch dicht bij het water gelegen waren. Er werd dan ook een vervolgonderzoek door middel van proefsleuven geadviseerd binnen de zones met middelhoge archeologische verwachting.

Proefsleuvenonderzoek

Dit betreft een soort van kleine opgravingen, verspreid over het ganse terrein. Deze sleuven van ca. 2 m breed worden parallel aangelegd met een tussenaafstand van maximaal 15 m. Aan de hand hiervan wordt gekeken naar de aanwezigheid van verkleuringen in de grond die wijzen op bijvoorbeeld oude funderingen van houten palen. Dankzij dergelijke proefsleuven kan tegen een aanvaardbare kost snel een inschatting gemaakt worden over de mogelijke aanwezigheid van het archeologisch interessante vondsten.

Vondsten

Tijdens het proefsleuvenonderzoek zijn naast een aantal fragmenten aardewerk ook een viertal vuursteenartefacten ingezameld. Het betreft een (micro)kling, een zwaar verbrand schrabberfragment, een afslag en een kernfragment. De kling zou volgens de archeologen niet misstaan in een mesolithische context, voor de schrabber en kern is het niet mogelijk uitspraken te doen. Het mesolithicum ving ongeveer 11.200 jaar geleden aan en eindigde wanneer een samenleving overschakelde op landbouw en veeteelt, wat in feite geen louter chronologisch criterium is, maar een economisch.

*Links: vuursteenartefacten, gevonden tijdens het proefsleuvenonderzoek.
Rechts: brandrestgraf (foto's BAAC Vlaanderen)*

Sporen en structuren

Tijdens de opgravingen werden verschillende sporen gevonden, waaronder een grafcirkel met een mogelijke grafkuil, brandrestengraven, restanten van een structuur en greppelsegmenten.

Een grafcirkel of kringgreppel werd gegraven rondom grafheuvels. Dergelijke grafheuvels werden voornamelijk opgeworpen in de periode neolithicum tot vroege ijzertijd. In latere perioden komen ze ook af en toe nog voor. Een opvallend detail is de vondst van een klein fragment Romeins glas op deze locatie.

Brandrestgraven worden gekenmerkt aan de hand van een opvallende concentratie houtskool. In één van deze graven werden naast een erg donkere, houtskoolrijke vulling ook nog fragmenten verbrand bot gevonden. De aanwezigheid van twee brandrestengraven lijkt erop te wijzen dat deze locatie mogelijk tot de Romeinse periode – Vroege Middeleeuwen als funeraire zone in gebruik was. Naast deze functie vervulde de vindplaats – mogelijk tijdens in latere fasen – nog andere functies.

De veelzijdigheid van deze vindplaats wordt ook geïllustreerd door de aanwezigheid van een structuur, nl. een vrijwel vierkante cluster van vier paalkuilen met een zijde van ca. 1,80 m. Het meest voor de hand liggend is dat het gaat om een vierpostige spieker. Spiekers zijn kleine schuurtjes met een verhoogde vloer om vocht en ongedierte van de opgeslagen oogstproducten (graan, hooi, landbouwgewassen) weg te houden. Het is echter niet uitgesloten dat de vier paalkuilen bij de paalzetting van een grotere structuur horen (een hoofd- of bijgebouw).

De waarde van deze vindplaats wordt dan ook als bijzonder hoog ingeschat.

Een tweede vindplaats beperkte zich tot hoofdzakelijk (laat)middeleeuwse greppels. Deze greppels lijken een zogeheten enclos of omheinde ruimte af te bakenen. Tevens werden nog enkele sporen van de periferie van een (vol) middeleeuwse nederzetting blootgelegd.

De kern van deze nederzetting - die vrijwel alle interessante elementen omvat, zoals woonhuizen, bijgebouwen, waterputten, - wordt centraal op het onderzoeksterrein gesitueerd. Dit is echter erg hypothetisch en in eerste instantie gebaseerd op de loop van deze mogelijke enclosgreppel. Deze vindplaats werd door de archeologen eerder als laag gewaardeerd. Het lag immers niet binnen de verwachtingen dat tijdens eventueel verder onderzoek naar deze kern belangrijke archeologische sporen of restanten nog aan het licht zouden komen, gezien de staat van het terrein en de vindplaats mogelijk reeds beschadigd werd door reeds eerder uitgevoerde werken.

Bronnen

- ¹ CORNELIS, L. & WOLTINGE, I., 2016. Archeologienota zonder ingreep in de bodem Wielsbeke, Agristo Fase 1B. BAAC Vlaanderen Rapport 189.
- ² DEMOEN, D. et al., 2016. Archeologienota Wielsbeke – Agristo Waterzuivering. Deel II: Verslag van Resultaten, Gent.
- ³ DEMOEN, D. & SCHEERS, A.J., 2018. Archeologienota Wielsbeke, Ridder de Ghellinckstraat. BAAC Vlaanderen Rapport 625.
- ⁴ CORNELIS, L., 2018. Archeologienota Wielsbeke, Ridder de Ghellinckstraat 9, Hoofdkantoor Verslag van Resultaten. BAAC Vlaanderen Rapport 918.
- ⁵ DEMOEN, D. et al., 2019. Archeologienota Wielsbeke, Ridder de Ghellinckstraat 9, Groenbuffers: Verslag van Resultaten. BAAC Vlaanderen Rapport 1103.